



Velferdsteknologi og ergoterapi

Velferdsteknologi er et svært aktuelt tema for mange aktører, og det er perfekt tid for et temanummer om emnet i *Ergoterapeuten*. Men hva er egentlig velferdsteknologi? Hvordan skiller det seg fra tekniske hjelpemidler? Og hvordan og hvorfor skal ergoterapeuter involvere seg i diskusjonene om innhold, utvikling og forvaltning av velferdsteknologi? Spørsmålene har ikke klare fasitsvar, men vil bli belyst i denne artikkelen. Uansett nyanser i svarene, er en påstand udiskutabel: Ergoterapeuter har kompetanse og metodikk til å vurdere brukernes behov for velferdsteknologi.

AV TORIL LABERG

Innledning

Begrepet velferdsteknologi brukes nå regelmessig og blir på mange måter fremstilt som løsningen på flere av fremtidens utfordringer knyttet til den demografiske utviklingen. Flere eldre skal, og vil, bo hjemme så lenge som mulig. Samtidig er det et faktum at selv om yngre personer med funksjonsnedsettelse er i mindretall, har de behov for flere timer tjenester i hjemmet enn gruppen eldre har (1). Velferdsteknologi er et virkemiddel til støtte for selvstendig liv, trygghet og kvalitet i tjenestene. Velferdsteknologi kan dermed være en forutsetning for å mestre eget hverdagsliv.

Teknologi som kompensasjon og støtte til selvstendig liv er ikke nytt, men det er nå en økende interesse i Norge og internasjonalt. Mange vil huske fokuset på smarthus-teknologi, som startet med BESTA-prosjektet i 1994, uten at det ble en nasjonal satsing av det (2). Vi har kanskje nå kommet til «versjon 2.0», der mange ønsker å sette seg inn i muligheter, utvikle tjenester og organisasjoner, samt anvende velferdsteknologi for økt kvalitet for brukerne.

I Norge har Samhandlingsreformen (3) beskrevet utfordringer kommunene vil møte fremover, og Innovasjon i

omsorg, også kalt Hagenutvalget (4), har beskrevet nytenkende forslag til hvordan kommunene kan utvikle tjenester som gir flest mulig anledning til å leve verdige liv i eget hjem, så lenge som mulig. I begge dokumentene er teknologi temaer.

Begrepet velferdsteknologi

Det finnes ikke en felles definisjon av begrepet velferdsteknologi, verken i norsk eller engelsk litteratur. Fravær av en felles, omforent definisjon gjør det påkrevd å være tydelige når vi snakker om velferdsteknologienes muligheter og begrensninger. Mangelen på en felles definisjon er utfordrende, fordi en står i fare for å utvanne begrepet, slik at «alt» kalles velferdsteknologi, fra lavteknologiske til høyteknologiske hjelpemidler forvaltet av NAV, via ordinær hyllevarer i elektrobutikkene, til medisinsk utstyr og administrative systemer for ansatte innen helse- og velferdstjenestene (5).

I litteraturen brukes også begrepene omsorgsteknologi, helseteknologi og e-helse (6). Innovasjon i omsorg bruker begrepet velferdsteknologi, og det kan være betimelig å la Hagenutvalget (4) sette standarden for det norske valget av begrepet velferdsteknologi. I Danmark (7) og ved Nordisk Velferdssenter (8) brukes også begrepet velferdsteknologi. På engelsk brukes ambient assisted living.

Innovasjon i omsorg (4) definerer velferdsteknologi slik: *Med velferdsteknologi menes først og fremst teknologisk assistanse som bidrar til økt trygghet, sikkerhet, sosial deltakelse, mobilitet og fysisk og kulturell aktivitet, og styrker den enkeltes evne til å klare seg selv i hverdagen til tross for sykdom og sosial, psykisk eller fysisk nedsatt funksjonsevne. Velferdsteknologi kan også fungere som teknologisk støtte til*



Toril Laberg er fagsjef i Norsk Ergoterapeutforbund.

pårørende og ellers bidra til å forbedre tilgjengelighet, ressursutnyttelse og kvalitet på tjenestetilbudet. Velferdsteknologiske løsninger kan i mange tilfeller forebygge behov for tjenester eller innleggelse i institusjon.

I Norge har Hagenutvalget (4), Kunnskapscenteret (6), Teknologirådet (9), KS og NHO (10) og Helseledelse (11) noe ulike definisjoner, men begrepene trygghet, sikkerhet, klare seg selv og daglige gjøremål går igjen. Helseledelse bruker også begrepene verdighet og livskvalitet. Felles for alle er at primærmålgruppen er mennesker med nedsatt funksjonsevne på grunn av skade, sykdom eller alder. Alle sier at økt kvalitet på tjenestetilbudet eller understøttelse av brukeren er blant målene.

Velferdsteknologi, ikke bare teknologi

Ved innføring av ny teknologi utgjør selve teknologien bare cirka 20 prosent av de endringene som blir satt i verk. Det meste dreier seg om arbeidsformer og organisering. (4)

Beskrivelsen over kan illustreres med velferdsteknologiens fire elementer som henger sammen og påvirker hverandre. Illustrasjonen er forfatterens bearbeiding av Teknologiens fire bestanddeler (12).

Kunnskapsbasert praksis defineres som en resonneringsprosess med integrering av brukerkunnskap, erfaringskunnskap og forskningskunnskap.

Organisering defineres som ledelse, holdninger og koordinering. I dette ligger også strukturer for kommunikasjon, varsling, alarmhåndtering samt bygningsmessig infrastruktur.

Teknologi kan defineres på ulike måter. Hagenutvalget har definert teknologi ut fra hensikten med å benytte teknologi:

- Trygghets- og sikkerhetsteknologi
- Kompensasjons- og velværeteknologi
- Teknologi for sosial kontakt
- Teknologi for behandling og pleie

Produkt defineres som den gjenstand eller det objekt brukeren forholder seg til, og representerer i stor grad brukergrensensnittet i velferdsteknologi.

Avgrensning mot tekniske hjelpemidler

Velferdsteknologi er ikke kun produkter. Som beskrevet er det anslått til 20 prosent produkt, og de resterende 80 prosent er kunnskapsbasert praksis, organisering og ulike typer teknologier. Tekniske hjelpemidler er blant annet omtalt som et objekt som er med på å skape en bro mellom omgivelsene og aktøren for å bedre deltakelse (13). Ergoterapeuter vet at tekniske hjelpemidler heller ikke kan fungere helt ute av sin sammenheng, der samspillet mellom brukeren, hjelpemidlet, aktiviteten og omgivelsene er betingelser for optimalt utbytte av hjelpemidlet. For fremstillingens skyld kan det likevel være fristende å omtale et hjelpemiddel som et objekt.

Det er mulig at illustrasjonen av velferdsteknologiens fire elementer kan tydeliggjøre hjelpemidlets plass og avgrensning, der det tekniske hjelpemidlet er produktet i illustrasjonen. En slik forståelse kan gjøre det mulig å



Velferdsteknologiens fire elementer henger sammen og påvirker hverandre: Kunnskapsbasert praksis, organisering, teknologi og produkt.

begripe sammenhengen mellom velferdsteknologi og tekniske hjelpemidler. Det vil si at velferdsteknologi har et hjelpemiddel som del av systemet, men ikke at alle hjelpemidler er en del av velferdsteknologiske løsninger. Det innebærer at hjelpemidler og velferdsteknologi ikke er synonyme begreper.

Tekniske hjelpemidler som del av velferdsteknologiske løsninger kan også drøftes. Det vil ikke være, og er ikke per i dag, bare hjelpemidler som forvaltes av NAV, som er en del av velferdsteknologiene. Et utvalg eksempler på det er når produktet er

- en mobiltelefon, som brukes som kompensasjon og påminning
- en GPS-sender, for å våke over en persons bevegelser
- aktuatorer i smarthus, som magnetkontakter, bevegelsensensorer eller oversvømmelsensensorer
- fastmonterte, tidsstyrte stikkontakter.

Diskurser om hva som er tekniske hjelpemidler vil foregå så lenge vi har et rettighetsbasert lovverk og formidlingssystem. Avgrensninger mot ordinær hylleware og boliginstallasjoner vil også være gjenstand for endring over tid. I denne sammenhengen er ikke avgrensninger og innskrenkninger hensikten.

I denne sammenhengen er hensikten å vise at det ene av velferdsteknologiens fire elementer, produktet, er et element hvor ergoterapeuter spesielt har kompetanse og metodikk til å vurdere brukernes behov.

Ergoterapi og velferdsteknologi

Ergoterapeuter er sentrale aktører i kunnskapsbasert hjelpemiddelformidling (14). Ergoterapeuters kompetanser og metodikk i undersøkelse og vurdering av behov hos personer, kan – og må – overføres og utnyttes når kommuner etablerer velferdsteknologiske løsninger, både på system- og individnivå. Ergoterapeuter er kompetente bidragsyttere til kunnskapsbasert praksis og i utvikling av organisasjoner.

Erfaring i og kompetanse om sammenhengen mellom



Et smarthus blir smartere når det er en del av en organisering, med strukturer for kommunikasjon.

Tegning: Firuz Kutal

person og teknologi, nødvendigheten av helhetlige vurderinger, nøyaktige tilpasninger av teknologien og opplæring i bruk kan anvendes i arbeidet med velferdsteknologi. Metodikken er den samme, uavhengig av om produktet er en strømpepåtrekker eller en elektronisk, talende dosett.

Ergoterapeuters klientsentrerte tilnærming er godt egnet til å kartlegge hvem som er egnet for og motivert til å ta i bruk velferdsteknologi, og i hvilke tilfeller det kan supplere menneskelig omsorg og støtte. Det er ikke slik at alle vil ha personlig hjelp, mange foretrekker å klare seg selv med teknologiske løsninger (15).

Ergoterapeuter kan være ambivalente i forhold til velferdsteknologi, nye digitale hjelpemidler, sosiale medier og hverdagsteknologi. Noe av denne ambivalensen kan skyldes manglende kunnskap og erfaring. Norsk

Ergoterapeutforbund arrangerte i februar 2011 *Teknologi og deltagelse*, et todagers innføringskurs i velferdsteknologi (16). Høsten 2012 arrangerer forbundet et nytt todagers kurs om velferdsteknologi.

Konklusjon

Velferdsteknologi er teknologi, produkter, kunnskapsbasert praksis og organisering.

I litteratur, prosjekter og konferanser om temaet kan det virke som om det er teknologiene og produktene som er det viktigste. Virkeligheten viser noe annet. Det finnes en rekke teknologier og produkter på markedet som ikke er tatt i bruk som del av velferdsteknologiske løsninger, fordi organiseringen rundt bruken ikke er etablert. Hvem har ikke hørt produsenter og leverandører hevde at

«Teknologiene er der. Det er bare å ta dem i bruk.» Det er riktig at mye teknologi og produkter finnes, men det er ikke nok.

Velferdsteknologiens største utfordring er å etablere organiseringen rundt bruken av den, basert på kunnskapsbaserte prosesser. Ergoterapeuter kan være de ildsjelene som trengs for å skape interesse for denne innovasjonen, og bidra med å formidle gevinster ved bruk av velferdsteknologi. Det innebærer samarbeid på tvers av mange profesjoner, både utviklere, teknologer og helsepersonell. Ergoterapeuter er egnet til slik tverrfaglig kommunikasjon, forståelse og samarbeid.

Velferdsteknologi kan bidra til selvstendig liv i eget hjem. Velferdsteknologi kan også bidra til at ressursene i helse- og omsorgstjenestene rettes mot de brukerne som trenger det mest, og slik at alle får oppleve mestring, trygghet og verdig liv i eget hjem. Velferdsteknologi er ett av flere tiltak, og vurdering av behov for støtte i hverdagen må baseres på faglige vurderinger med utgangspunkt i brukers motivasjon og ønsker for eget hverdagsliv. □

Litteraturliste

- (1) Statistisk Sentralbyrå: Mottakarar av heimetenester, etter alder. 1992-2010.
<http://www.ssb.no/pleie/tab-2011-07-08-04.html>
- (2) Deltasenteret (2004): Smarthusteknologi. Planlegging og drift i kommunale tjenester.
http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Deltasenteret/Publikasjoner/IS-1216_Smarthusteknologi_planlegging_og_drift_i_kommunale_tjenester.pdf
- (3) St.meld.nr.47 (2008-2009) Samhandlingsreformen.
- (4) NOU 2011:11 Innovasjon i omsorg.
- (5) Laberg T.: Velferdsteknologi som støtte til selvstendig liv. Velferdsteknologikonferansen 2011. www.velferdsteknologikonferansen.no
- (6) Hofmann B. Etske utfordringer med velferdsteknologi. Notat fra Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten, 2010.
- (7) Hjælpemiddelinstittuttet. Danmark. www.hmi.dk
- (8) Focus on Welfare Technology (2010) Nordens Velferdssenter
- (9) Teknologirådet (2009) Fremtidens alderdom og ny teknologi. http://www.teknologiradet.no/dm_documents/Rapport_Fremtidens_Alderdom_web_ukiNV.pdf
- (10) ARTE - arbeidskraft og teknologi. (2009) KS og NHO.
- (11) Helsedirektoratet.
http://www.helsedirektoratet.no/helse_omsorg/omsorgsplan_2015/omsorgsteknologi/
- (12) Leksikon for det 21. århundre.
<http://www.leksikon.org/index.php>. Lest 14.11.2011
- (13) Ness N.E.: (2011) Hjelpemidler og tilrettelegging for deltakelse. Et kunnskapsbasert grunnlag. Tapir Akademisk Forlag
- (14) Norsk Ergoterapeutforbund (2011) Retningslinjer for kunnskapsbasert hjelpemiddelformidling.
- (15) Velferdsteknologi eller teknologivegring? Nils Eriks blogg. 4.2.2011 <http://erganen.wordpress.com>
- (16) Teknologi og deltakelse. (2011) Innlegg på kurs.
<http://www.netf.no/NETF/Kurs-og-aktiviteter/Konferanseinnlegg/Temadager-Teknologi-og-deltakelse-2.-og-3.-februar-2011>